

Handläggare
Pernilla Johansson

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar Forskningsfinansieringsutredning U2023/02898

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har enligt sin instruktion till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskap om språk, dialekter, folkminnen, namn och andra immateriella kulturarv i Sverige. Institutet ska bedriva forskning inom sitt verksamhetsområde och verka för ökad kunskap i samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor.

Isof finansierar idag inte forskning genom externa utlysningar och påverkas därmed inte direkt som myndighet av utredningens förslag. Men, att det bedrivs forskning inom humaniora, särskilt om språk och kulturarv, är en direkt förutsättning för att myndighetens verksamhet ska kunna vila på vetenskaplig grund. Därför vill myndigheten betona vikten av att forskningsfinansiering organiseras på ett sätt som stöder dessa områdens möjligheter att utvecklas. Detta är utgångspunkterna för Isofs remissvar.

Sammanfattande synpunkter

Isof ser positivt på utredningens ambition att öka möjligheten till långsiktig finansiering. Isof ser också att en mer strategisk och samordnad organisation för forskningsfinansiering kan underlätta för verksamheter som befinner sig i skärningspunkten mellan forskning och utveckling. Där ingår till exempel uppbyggnad av digital infrastruktur (som Nationella språkbanken) för språken i Sverige, vilket har avgörande betydelse både för forskning och andra centrala samhällsfunktioner.

Isof vill dock lyfta tre möjliga risker med utredningens förslag:

- att humanioras redan utsatta ställning försämras i ett mer centraliserat system,
- att forskning om svenska förhållanden missgynnas,
- att forskning på det svenska språket inom alla ämnesområden missgynnas, vilket skulle urholka svenskans ställning som huvudspråk, vilken är fastslagen i språklagen.

Skälen till Isofs riskbedömning utvecklas nedan. De två senare riskerna kommer av ensidiga kvalitetskriterier. Om förslaget genomförs bör dessa risker beaktas vid utformning av strukturer för ansökningar, bedömning, beslut och samverkan (som t.ex. forskarrepresentanter och portföljgrupper), vid formulering av möjligheter till tematiska utlysningar, samt vid val av kvalitetsindikatorer (som bör vara bredare).

Isof delar utredningens farhågor att värdefullt kunskapskapital går förlorat vid de myndigheter som inte längre kommer utlysa externa forskningsmedel och att ett glapp uppstår där finansiering för mindre, verksamhetsnära forskningsprojekt försvinner. Sådana projekt är både viktiga i sig själva och grund för större forskningssamarbeten. Isof föreslår därför att dessa myndigheter får möjlighet att finansiera forskning genom uppdrag, såsom Isof och vissa andra myndigheter kan göra idag.

Risk att finansiering till humaniora minskar ytterligare (avsnitt 6.3.1)

Isof ser en risk att utredningens förslag om centralisering kan leda till minskad finansiering av humaniora. Isof menar att humaniora har, med Vetenskapsrådets beskrivning, ”ett fundamentalt egenvärde för ett samhälle genom att den beskriver och förklarar människan som social och kulturell varelse och därmed formar de sätt på vilka vi förstår oss själva, vårt samhälle och våra medmänniskor.”¹ Med andra ord har humaniora en avgörande roll för ett öppet och demokratiskt samhälle. Utredningen identifierar bristen på finansiärer inom vissa områden, inkl. humaniora, som del av första motivet till reformen (s. 267, som hänvisar till SOU 2023:19, s. 139) liksom att humaniora idag är ett litet område, finansiellt sett (s. 120, s. 125)². Trots denna medvetenhet menar Isof att förslaget riskerar att marginalisera humaniora ytterligare, genom att centraliseringen ökar avståndet mellan beslut och forskning samt bygger på att alla forskningsområden arbetar på samma sätt.

Om förslaget genomförs menar Isof därför att denna risk bör beaktas vid utformningen av strukturer för ansökningar, bedömning, beslut och samverkan samt vid formulering av möjligheter till tematiska utlysningar. Det blir av största vikt hur forskarrepresentanter utses och deras mandat formuleras, liksom portföljgrupperna och andra former för beslut, bedömning och samverkan, så att tillräcklig kunskap om humanistisk forskning säkerställs i de nya myndigheterna. Detta gäller även forskningsinfrastruktur inom humaniora.

Isof ser visserligen nya möjligheter till ökade inslag av humaniora genom att förslaget underlättar mer tvärasektoriella, tvärvetenskapliga forskningsprojekt med fler aktörer, från

---

¹ [Vetenskapsrådet, 2023, Forskningsöversikt. Humaniora och samhällsvetenskap](#), s. 9.

² Vetenskapsrådet har i två forskningsöversikter (2019 och 2023) gjort samma bedömning och rekommenderat att finansieringen av den fria forskningen inom området ökar med 50%.

forskare till behovsägare. Men även i sådana projekt riskerar humaniora att bli en liten del, som missförstås eller prioriteras bort av forskare från andra områden.

Inte heller arbetssätt är neutrala. Tvärtom kan jakten på effektivitetsvinster (s. 270–271) leda till en alltför stor anpassning till dagens stora forskningsområden vad gäller metoder eller formulär för ansökningar och etikprövning. Redan idag är utlysningar ofta utformade utefter de villkor som gäller för forskning inom naturvetenskap och medicin, även där tvärvetenskap explicit efterfrågas. Ett centralt system riskerar att förstärka svårigheterna för forskare inom humaniora att välja frågor fritt och för områdets forskningsfrågor och metoder att bedömas på egna meriter, vilket går emot utredningens första kriterium för framtidens finansiering (s. 17, samt avsnitt 5.4.1).

Risk att ensidiga kvalitetskriterier minskar finansiering till forskning om svenska förhållanden (avsnitt 6.3.1)

Isof ser en risk att kvalitetskriterier som främst utgörs av kvantitativa mått på internationella citeringar och publiceringar minskar finansiering till forskning om svenska förhållanden. Trots att direktiven explicit tar upp att det finns andra sätt att analysera genomslag och kvalitet av forskning (s. 448), tar utredningen fasta på just dessa vilket missgynnar publicering på svenska. Även om svensk forskning inom humaniora har högt internationellt genomslag med dessa mått (s. 212), publiceras forskning om svenska förhållanden i högre grad i svenska och nordiska tidskrifter där svenska ofta är gångbart. Sådan forskning missgynnas därmed av ett alltför ensidigt fokus på de nämnda kriterierna.

Ett sätt att undvika det är att bredda kvalitetsindikatorer till mer kvalitativa mått. Om förslaget genomförs anser Isof att detta bör ingå i Vetenskapsmyndighetens uppdrag för att premiera högsta vetenskaplig kvalitet och banbrytande forskning (avsnitt 6.4.1) samt för kvalitetsbaserad fördelning av basanslag (avsnitt 6.6.2).

Risk att ensidiga kvalitetskriterier undergräver svenska språkets ställning som huvudspråk enligt språklagen (avsnitt 6.3.1)

Isof ser en risk att kvalitetskriterier som främst utgår ifrån internationella citeringar och publiceringar minskar finansiering till forskning som sker på svenska, oavsett ämnesområde. Redan Mål i mun, förslag till handlingsprogram för svenska språket (SOU 2002:27) lyfte målkonflikter mellan engelska och svenska inom högre utbildning och forskning som en central fråga. Sedan dess har engelskan stärkts ytterligare, särskilt inom humaniora och samhällsvetenskap.

Trots att forskning i mycket hög grad är internationell och behöver ett starkt inslag av framförallt engelska finns också risker för svensk kunskapsutveckling och demokratiskt

deltagande om svenska inte längre används inom de vetenskapliga domänerna. Det gäller allt från studenters och lärares sämre möjligheter att ta till sig och lära ut på engelska, och brist på aktuell svensk terminologi inom allt fler kunskapsområden, till risken att vissa samhällsfrågor till slut enbart diskuteras på ett språk som en privilegierad, mindre grupp har tillgång till.

Isof anser att detta skulle gå emot språklagens skrivning om att svenska är huvudspråk i Sverige och ska kunna användas inom alla domäner, vilket utgör ytterligare en anledning att bredda kvalitetskriterierna, enligt ovan.

Isof ser möjligheter att bemöta utredningens farhågor om förlorat kunskapskapital (avsnitt 7.2.1 och 7.4.3)

Isof delar utredningens farhågor om att värdefullt kunskapskapital går förlorat vid de myndigheter som inte längre kommer utlysa externa forskningsmedel och att ett glapp uppstår där finansiering för mindre, verksamhetsnära forskningsprojekt försvinner. Utredningen inkluderar bl.a. myndigheternas anknytning till forskning, expertkunskap, möjlighet att samla och interagera med forskare, och att risken bör beaktas vid ev. genomförande (s. 385, samt s. 129–130). Isof delar utredningens bedömning, både av de positiva effekterna av att kunna finansiera forskning och av risken att ett viktigt kunskapskapital går förlorat om man upphör med det.

Isof föreslår därför, i anslutning till utredningens resonemang om dessa myndigheters fortsatta uppgifter relaterade till forskning och innovation (avsnitt 7.4.3), att de får möjlighet att finansiera forskning genom uppdrag. Detta görs redan av Isof och andra myndigheter. Det skulle kunna ske inom det ekonomiska utrymme som utredningen uppskattar frigörs av förslaget.

Det skulle möjliggöra fortsatt kunskapsuppbyggnad, stärkt nätverkande och praktiskt samarbete kring mindre, explorativa studier. Detta skulle inte bara ta hand om mindre, praktisknära forskningsbehov med ett minimum av administration. Det skulle också ge en mångfald av aktörer möjlighet att lära känna varandra och forskningsfältet från fler perspektiv och på så vis identifiera gemensamma, större frågor för breda, behovsbaserade, tvärvetenskapliga och tvärasektoriella forskningsansökningar till de nya myndigheterna.

I detta ärende har generaldirektören Martin Sundin beslutat. Föredragande har varit Isofs språkpolitiska utredare Pernilla Johansson.

Martin Sundin
Generaldirektör Isof